

TIFLÎ AHMED ÇELEBİ VE ESERLERİ

Mehtap AYDIN KAİM*

Hayatı

Trabzon'da doğdu.¹ Adı Ahmed, babası Abdülaziz Efendidir. “*Erken yaşlarda parlak şiirler söylemeye başladığı için*”² Tıflî³ mahlasını kullandı. Şair, meddâh, şehnâme-hân ve hattattır. Safâyî, Tıflî'nin IV. Murad'ın meclisinde bulunduğunu O'nun nedimi olduğunu ve özellikle şehnâme-hânlıkta ve meddahlıkta pek meşhur ve belâgatte dönemin şairleri arasında müstesna bir yerinin olduğunu bildirmektedir.⁴ Güftî tezkiresinde şairi “zübde-i şehnâme-hânân-ı Rûm Tıflî Çelebi” şeklinde tavsif etmektedir.⁵ Tıflî, gümrük ve evkafta çeşitli vazifeler almış⁶ ve hayatını rahat bir şekilde sürdürmüştür.⁷ Bayrâmî-Melâmî yolundandır. Ölüm tarihiyle ilgili farklı görüşler var ise de Nazmî'nin, Nâilî'nin ve diğer pek çok şairin vefat tarihine düştükleri tarihler müellifin 1070 (1659-60)'te vefat ettiğini göstermektedir.⁸ Kabri Silivrikapı'da Seyyit Nizam Camii'ne giden cadde üzerinde⁹ Hamza Balı civarındadır.¹⁰

Trabzonlu Şeyh Mehmed Nazmî¹¹ (ö. 1701)'nin Tıflî'nin vefâtına düştüğü tarih:

Didüm “gehvâre-i cennetde Tıflîye makâm eyle”. (1070)¹²

Nâilî'nin düştüğü tarih:

Gehvâre-i râhat ola Tıflîye lahd¹³

Nihâdî'nin düştüğü tarih:

“Tıflî'nin cennet-i adn ede mekânın Bâkî”.¹⁴

- * Dr. Öğretim Üyesi, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâmî Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, mehtapaydinkaim@trabzon.edu.tr
- ¹ Tıflî'nin doğum tarihine ilişkin tezkirelerde bir bilgiye rastlanmamıştır. Akbulut eserinde, Tıflî'nin doğum tarihini 1006 (1597-98) olarak kaydetmektedir. Bk. Ömer Akbulut, *Trabzon Şairleri* (Trabzon: Trabzon Matbaası, 1952), 9.
- ² Riyazi Muhammed Efendi, *Riyâzû'l-Şuara*, haz. Namık Açıköz (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017), 212.
- ³ Türk Edebiyatında Tıflî mahlaslı beş başka şair de vardır. Bk: Bekir Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni* (Elazığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2000), LXXI.; Murat Yüksel, *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri* (Trabzon: Yunus Dergisi Yayınları, 1993), 1/49.
- ⁴ Hayatı ile ilgili geniş bilgi için bk: Bekir Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, XIV-XXI.; Vicdan Özdingiş, *Tıflî Ahmed Çelebi (Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)* (Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1991), 15-18.; Çınar, Bekir Çınar, “Tıflî Ahmed Çelebi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012); Bekir Çınar. “Tıflî Ahmed Çelebi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tifli-ahmed-celebi>
- ⁵ Kâşif Yılmaz, *Güftî ve Teşrifâtü'l-Ş-Şu'arâsı* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2001), 166-168.
- ⁶ Mustafa Safâyî, *Tezkire-i Şafâyî: (Nuhbetül-âşâr min fevâidil-eshâr)*; *inceleme - metin - indeks*, haz. Pervin Çapan (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2005), 358.
- ⁷ Mehmed Şeyhî Efendi, *Vekâyi'u'l-fuzalâ: Şeyhî'nin Şaka'ik Zeyli*, haz. Ramazan Ekinci (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2018), 2/1639.
- ⁸ Vefât tarihiyle ilgili farklı görüşler için bkz: Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, XVI-XXI.
- ⁹ Emin Nedret İşli, *İstanbul'da Gömülü Şairlerin Mezar Kitabeleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1991), 16.
- ¹⁰ Gölpinarlı, Tıflî'nin mezar taşını kurtarma çabasını Mevlânâdan Sonra Mevlevîlik adlı eserinde aktarmaktadır. Bk: Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2006), 285.
- ¹¹ Hüseyin Albayrak, *Trabzonlu Divân Edebiyatı Şairleri* (İstanbul: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, 2010), 57.
- ¹² Bu tarih Tıflî'nin mezar taşında kayıtlıdır. Bk: Halil Nihat Boztepe, *Nedim Divânı Lügatçesi*, haz. Ahmet Kemal Gümüş (Ankara: Sonçağ Akademi, 2021), 147; Mehmed Şeyhî Efendi, *Vekâyi'u'l-fuzalâ*, 2/1639. Tıflî'nin mezar kitabesinin fotoğrafı için bk: Yüksel, *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri*, 1/50.
- ¹³ Seyrek-zâde Mehmed Âsim, *Zeyl-i Zübdetü'l-Eşâr*, haz. Ali Osman Coşkun (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019), 82.
- ¹⁴ Tıflî'nin vefat tarihine Nâilî, Tâhir, Nihâdî, Ahdî vd. şairlerin düştüğü tarihler de 1070 tarihine işaret etmektedir. Bk: Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, XVI- XVIII.

Eseri

Tıflî'nin bilinen tek eseri içerisinde sâkînâme mesnevisinin de bulunduğu dîvânıdır. Bununla birlikte kütüphanelerde Tıflî adına kayıtlı bir vasiyetnâme bulunmaktadır. Ayrıca “Tıflî Hikâyeleri” olarak adlandırılan hikâyelerin hiç değilse ortaya çıkışları Tıflî ile ilişkilendirilmektedir. Bunların dışında daha önce kaynaklarda zikredilmeyen, hangi Tıflî'ye ait olduğu bilinmeyen bir “Muammeyât-ı esmâ-i enbiya” metni Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Tıflî'ye ait olduğu düşünülen vasiyetnâmenin İstanbullu Tarzî Mehmed Efendi'ye (ö. 1662) ait olduğu yapılan tetkiklerde ortaya çıkarılmıştır.¹⁵ Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 03479 numaralı mecmuada 7. risale olarak “vasiyyetnâme-i Tıflî” başlığıyla kaydolunmuştur.¹⁶ İlgili nüshadaki vasiyetnâme eksiktir. Yine Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde Tıflî adına kayıtlı eksiksiz bir vasiyetnâme nüshası vardır.¹⁷ Esere, Nuruosmaniye'deki nüshada “Vasiyyetnâme-i Tıflî be-makâl-i Tarzî” (Tarzî'nin deyişine göre Tıflî'nin vasiyetnamesi) şeklinde başlık atılmıştır ki bu da eserin müellifinin Tarzî olduğuna işaret etmektedir.¹⁸ Ayrıca eser Süleymaniye Kütüphanesinde bir yazmada “vasiyyetnâme-i Tarzî” şeklinde kaydedilmiştir.¹⁹ 184 beyit olan vasiyetnâme fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün kalıbıyla yazılmıştır.²⁰

Şeyhî, Tıflî'nin bilindik hikâyelere yeni bir soluk getirerek padişah dâhil herkesin nazarını celp ettiğini eserinde aktarmaktadır.²¹ Tıflî anlattığı hikâyelerin bazılarında kendisini ve IV. Murad'ı kahramanlar arasında zikretmektedir. Tıflî'nin bu hikâyeleri kayıt altına aldığına dair bir bilgiye ulaşılmamıştır. Konuyla ilgili araştırmacılar eserlerin Tıflî tarafından oluşturulduklarını ancak sonraki dönemlerde başka müelliflerce kaleme alındıklarını ileri sürmektedirler.²² Tıflî'nin bilinen ana hikâyeleri²³ Letâifnâme, Hançerli Hikâye-i Garîbesi, Hikâye-i Cevri Çelebi, Tıflî Efendi Hikâyesi, Meşhûr Tıflî Efendi ve Kanlı Bektaş'ın Hikâyesi, Hikâye-i Tayyazâde, Şu'arâdan Meşhûr Tıflî Efendi ile İki Biraderler Hikâyesi, Hikâyet (Sansar Mustafa Hikâyesi) ve Bursalı'nın Kahvesi'dir.²⁴

Tıflî'yle ilgili kaynakların bahsetmediği bir metin Süleymaniye Pertev Paşa 610 nolu mecmuada “Muammeyât-ı üstâd-ı kül merhûm Tıflî Efendi fî esmâ-i enbiyâ ‘aleyhi's-selâm” başlığıyla yer almaktadır. Mecmuanın 3a sayfasında 1127/ 1715 tarihli bir istinsah kaydı vardır.²⁵ Tıflî'nin vefat tarihi göz önünde bulundurulduğunda ve “merhum” ifadesi dikkate alındığında eserin Tıflî Ahmed Çelebi'ye ait olma ihtimali artmaktadır. Eserde Mustafa Nazmî (ö. 1686), Mollazade (ö. 1627)'ye ait risaleler bulunmaktadır.²⁶ Mecmuanın başında “Vakf-ı Kütübhâne-i Hankâh-ı Selîmiyye 1252 (1836)” mührü vardır.

Eserin nüsha tavsîfi

Muammeyât-ı esmâ'i'l-enbiya, Tıflî

¹⁵ Bekir Çınar, “Türk Edebiyatında Vasiyetnâmeler Ve İki Şair (Tıflî/Tarzî) Arasında Kalan Bir Vasiyetnâme”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 4/9 (2003), 115-140.

¹⁶ Tıflî, *Vasiyyetnâme-i Tıflî* (Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 03479-007), 22b.

¹⁷ Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî Tıflî, *Vasiyyetnâme-i Tıflî* (Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 04967-025), 61b-66b.

¹⁸ Tıflî, *Vasiyyetnâme-i Tıflî* (Nuruosmaniye, 04967-025), 61b.

¹⁹ Tarzî Mehmed Efendi, *Vasiyyetnâme-i Tarzî*. (Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan, 00058-006), 132a.

²⁰ Çınar, “Türk Edebiyatında Vasiyetnâmeler Ve İki Şair (Tıflî/Tarzî) Arasında Kalan Bir Vasiyetnâme”, 128-140.

²¹ Mehmed Şeyhî Efendi, *Vekâyi' u'l-fuzalâ*, 2/1639.

²² Hikâyelerin zaman içindeki farklı baskıları için bk. David Selim Sayers, *Tıflî Hikâyeleri* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 7-30. Vijdan Akçadağ, *Realist İstanbul Hikâyeleri* (Edirne: Trakya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 6-23. ;Hafız Mustafa'nın “Meşhûr Tıflî Efendi ile Kanlı Bektaş'ın Hikâyesidir” başlıklı eseri bu türün örneklerinden biridir. Bk. Hafız Mustafa, *Meşhûr Tıflî Efendi ile Kanlı Bektaş'ın Hikâyesidir* (İstanbul, 1299/1882).

²³ Sayers, *Tıflî Hikâyeleri*, 4.

²⁴ Sayers bu hikâyelerin ana hikâyeler olduğuna bunlardan başka bu hikâyelerden üretilen eserlerin bulunduğuna işaret etmektedir. Bk. Sayers, *Tıflî Hikâyeleri*, 4.

²⁵ Nüreddin Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed el-Câmî Molla Câmî, *Şerh-i Beyt-i Hüsrev-i Dihlevî* (Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, 00610-001), 3a.

²⁶ Tıflî, *Muammeyât-ı Esmâ'i'l-Enbiyâ* (Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, 00610-009), 55b-57a.

Süleymaniye, Pertev Paşa, 00610-009

Yk: 55b-57a, 11s, ölç: 200x155-150x70 mm, Talik

Baş:

Be-nâm-ı Âdem safıyü'llah
Ruhsat virirse nola sana çarh-ı bî-sebât
Oldur safâ-yı dil-kemîne mâye-i hayât

Son:

Ger itmeseydi ayağı basdığı yeri câ
Tebdîl olur mı idi mükerrer dil-i cemâd

Eser Mef'ûlü fâ'ilatü mefâ'îlü fâ'ilün kalıbıyla yazılmış bir mesnevidir, 34 beyit ve sonunda bir kıta ile tamamlanmaktadır.

Âdem peygamberden Hz. Muhammed'e kadar peygamberleri ekseriyetle teradüf (bir kelime söylenip onun aynı dilde veya başka dilde müradifini kastetmek) yoluyla beyitlere gizlemiştir.

O! kim eziyet görse ana yâr-i gâr olur
Her kanda olsa basdığı yer sebzâr olur²⁷

Beytinde şair, Hızır Peygamberi “sebz” kelimesiyle karşılamıştır. Hızır Arapça'da, sebz Farsça'da “yeşil” anlamındadır.

Resim 1: Süleymaniye, Pertev Paşa, 610-09, vr. 55b-56a

²⁷ Tifî, *Muammeyât-ı Esmâi'l-Enbiyâ* (Pertev Paşa, 00610-009), 56a.

Dîvânı

Hamâmîzade İhsan Bey'e göre Ahmed Tıflî Çelebi, kendine mahsus tavrı ile ince hissiyatiyle seçkin sözler söylemiştir, divanındaki renkli mazmunlar onun seçkin bir şair olduğunun delilidir.²⁸ Rızâ, tezkiresinde şairin emsâlinin nadir olduğuna işaret etmiş gazel ve kasidelerini övmüştür.²⁹

Tıflî, kendinden önceki şairlere zarif nazireler yazmış, Nedîm gibi güçlü bir şair de Tıflî'nin gazellerini tahmis ve tanzir etmiştir.³⁰ Tıflî şiirinde Bakî'nin tesiri hissedilir ki bunu kendisi de şiirinde belirtmektedir. Bakî'den başka Nefî, ve Nâilî'nin tesirinde kalan şairin Neşâtî ile de benzer şiirler yazdığı görülmektedir.³¹

Tıflî'nin mürettep dîvânının onu aşkın nüshası bulunmaktadır.³² Bunlardan başka bazı mecmualar içinde de Tıflî dîvânı bulunmaktadır.³³ Eser çoğu nüshada bir sâkînâme ile³⁴ bir kısmında naatle³⁵ bir kısmında da kasîde³⁶ ile başlar.

Dîvânda, 1 mesnevî (sâkînâme), 28 kaside, 1 terkib-i bend, 1 müseddes, 197 gazel, 4 rubaî, 3 kıta, 6 müfred, 7 tarih bulunmaktadır.³⁷

Dîvânın en eski nüshası olması ihtimali olan³⁸ Atıf Efendi Kütüphanesinde 2085 numarada kayıtlı eserde 1 sakiname, 1 naat, 21 kaside 1 terkib-i bend, 193 gazel, 4 rubaî, 6 müfred, 7 tarih vardır.

Nüsha tavsîfi:

Dîvân, Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî, (1070/1660),

Atıf Efendi Kütüphanesi, 2085

48yk, ölç: 199x135, st: 27, yz: talik, sz: kırmızı, kt: Avrupa, ct: ebrulî.

Baş:

Ey saki-yi turfe-kâr berhîz
Berhîz eyâ sitîze-engîz

Son:

Didî târih-i rihletün Rıdvân
Râbi'a nûr-ı pâk-i Rahmândur³⁹

Bir diğer önemli nüsha:

Dîvân, Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî,

Nuruosmaniye Kütüphanesi, 3942

40 yk, ölç: 207x127, 160x70 mm, st: 27, yz: Talik,

²⁸ Boztepe, *Nedîm Dîvânı Lügatçesi*, 147.

²⁹ Rıza Zehrîmarzade Mehmet, *Tezkire-i Rızâ (inceleme-metin-dizin)*, haz. Gencay Zavotçu (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020), 161.

³⁰ Boztepe, *Nedîm Dîvânı Lügatçesi*, 146-147.

³¹ Tıflî'yi etkileyen ve Tıflî'nin etkilediği diğer şairler için bk: Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, XXXVII-LI.

³² Bunlardan bazıları: Atıf Efendi Kütüphanesi, Atıf Efendi, 2085; Süleymaniye K., Tercüman, 00112; Süleymaniye K., Serez, 02640-002; Süleymaniye K., Hacı Mahmud Efendi, 03518; Millet K., Ali Emiri, AEmnz258, Topkapı Sarayı K., Hazine Kitaplığı, 001024, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2920, vd. Çınar çalışmasında Tıflî Dîvânı'nın 13 nüshasını incelemiş ve nüsha tavsiflerini vermiştir. Bk: Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, LXXII-XCI.

³³ Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî Tıflî, *Dîvân* (Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 04959-019), 171b-186a.

³⁴ Tıflî, *Dîvân* (Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 03942), 1b. Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî Tıflî, *Dîvân* (Atıf Efendi Kütüphanesi, Atıf Efendi, 02085), 1b.

³⁵ Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî Tıflî, *Dîvân-ı Tıflî*. (Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum Eserler, 258), 1b.

³⁶ Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî Tıflî, *Dîvân-ı Tıflî* (Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman, 00112), 1b.

³⁷ Bu sayılar Çınar'ın doktora çalışması için değerlendirdiği nüshalardaki verilerdir. Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, LVII.

³⁸ 47b sayfasında 1080 tarihli bir not tutulmuştur ki bu tarih Tıflî'nin ölümünden on yıl sonrasına tekabül etmektedir.

³⁹ Bk: Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, LXXIV.

Siyah deri kaplı, kapakları ebrulu, şirazeli bir cilt.

Nüshada III. Osman'ın (ö. 1757) mührü vardır. Bu nüsha sahh kaydı olması bakımından da değerlidir. Baş ve sonu Atıf Efendi, 2085 nüshası gibidir.

Muhtevası

Sâkînâme

Dîvân sâkînâme ile başlamaktadır.⁴⁰ Tıflî'nin sâkînâmesi⁴¹ 241 beyitlik aruzun mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün kalıbıyla yazılmıştır. Sakînâmeler baştan sona içki, meyhane, işret meclisini anlatan dünyevi mesneviler olabileceği gibi tasavvufî hakikatleri bu kavramlar üzerinden anlatan eserler de olabilir. Yine sâkînâmeler sadece bu kavramlar üzerinden yazılan ve başlangıcından sonuna kadar bir işret meclisinin anlatıldığı eserler olabileceği gibi şairin asıl anlatacağı mevzu için girişte “*ilham yolunun açılması*”⁴² için başvurduğu bir yol olabilir. Tıflî'nin sâkînâmesini bu ikinci türden sayabiliriz. Aynî, İdris Muhtefî (ö. 1615) halifeleri arasında saydığı Tıflî'nin bu eserini hem silsilenâme hem sâkînâme olarak zikretmekte ve bu eserin şairin kabiliyetinin delili olduğunu belirtmektedir.⁴³

Sakînâme agaz-ı saki ile başlamakta, meyhanenin tasvîri ve insanın değerini anlatan beyitlerle devam etmektedir. Bundan sonra dört halife ve Hz. Peygambere övgüler sunulmakta ve takibinde Melâmî silsilesi aktarılmaktadır. Tıflî, eserin sonunda tekrar Hz. Peygamberi ve şeyhini övmekte ve Allah'a aşkının artmasını için dua ederek eserini tamamlamaktadır.

Dîvan

Sâkînâmeden sonra dîvân kasidelerle devam etmektedir. İlk kaside farklı nüshalarda “*der vasf-ı muhabetullah ve kutbu'z-zaman*”, “*kaside-i mergub*”⁴⁴ şeklinde başlıklandırılmış bir sâkînâmedir. Bundan sonra eser bir naat ile devam etmektedir. Sonrasında Sultan Osman, Sultan Murad, Ahmed Paşa, Cağfer Paşa, Mûsâ Paşa, Bayram Ağa, Yahya Efendi, Said Efendi, Bahayî Efendi (4), Azmizade Haletî Efendi, Nâdirî Efendi, Ebu Suud Efendi (2), Ebu Suudzâde Mustafa Efendi, Ali Rızayî, Riyâzî Efendi, Muhammed Emin Efendi, Reis Efendi,⁴⁵ Sarı Abdullah Efendi, Abdurrahim Efendi için yazılmış kasideler bulunmaktadır. Bunlardan başka eserde bir sünbül kasidesi ve bir de başlıksız bir kaside bulunmaktadır. Kasidelerden sonra 1 terkîb-i bend, 1 müseddes, 6 tarih, 1 kıta bulunmaktadır. Eser bundan sonra gazellerle (197) devam etmektedir, gazelleri 4 rubai, 3 kıta, 6 müfred takip etmektedir.

Şair, sebk-i hindî üslubunu benimsemiştir. Bu üslûbun en belirgin özelliği manaya ehemmiyet verilmesidir. Tıflî'yi medheden eserler onu “*tâze-gû*” olarak nitelendirmektedir⁴⁶ O da kendi şiirinin taze hayat bahşettiğini söylemektedir.⁴⁷ Şiiri âşıkânedir. Rind-meşrep olan şairin şiirinde, sakî, meyhane, bahar, gül, aşk ve şevk daima başrollerdedir. Gerçek âşık olduğu iddiasındaki şair ham ruhlarla denk olmadığını gazellerinde sıklıkla dile getirmektedir.

⁴⁰ Dîvândaki metinler Çınar'ın ortaya koyduğu metnin sıralaması ile aktarılacaktır.

⁴¹ Bekir Çınar, “Tıflî Ahmed Çelebi ve Sâkînâme'si”, *Türklük Bilimi Araştırmaları* 12 (2002), 111-154.

⁴² Muhammet Kuzubaş, *Sâkînâme (Nev'izâde Atayı)* (İstanbul: Etüt Yayınları, 2009), 12.

⁴³ Mehmed Ali Aynî, *Hacı Bayram Velî* (İstanbul: Evkâf-ı İslamiye Matbaası, 1343), 127-128. Gölpinarlı da, Tıflî'nin İdris-i Muhtefîye müntesip ve Sarı Abdullah Efendiyle sohbet arkadaşı olan bir melâmî olduğunu belirttikten sonra şairin Sarı Abdullah'ı öven kasidesini ve Melâmî silsilesini aktardığı sâkînâmesini delil olarak göstermektedir. Bk: Abdülbâki Gölpinarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler* (İstanbul: Devlet Matbaası, 1931), 132.

⁴⁴ Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, 19.

⁴⁵ Burada reisten kasıt: Reisül küttap Şamizade Efendi'dir. Bk: Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, 90.

⁴⁶ Rıza Zehrimarzade Mehmet, *Tezkire-i Rızâ (inceleme-metin-dizin)*, 161.

⁴⁷ Yılmaz, *Güftü ve Teşrifâtü 'ş-şu'arâsı*, 166.

Gazellerinden örnek beyitler:

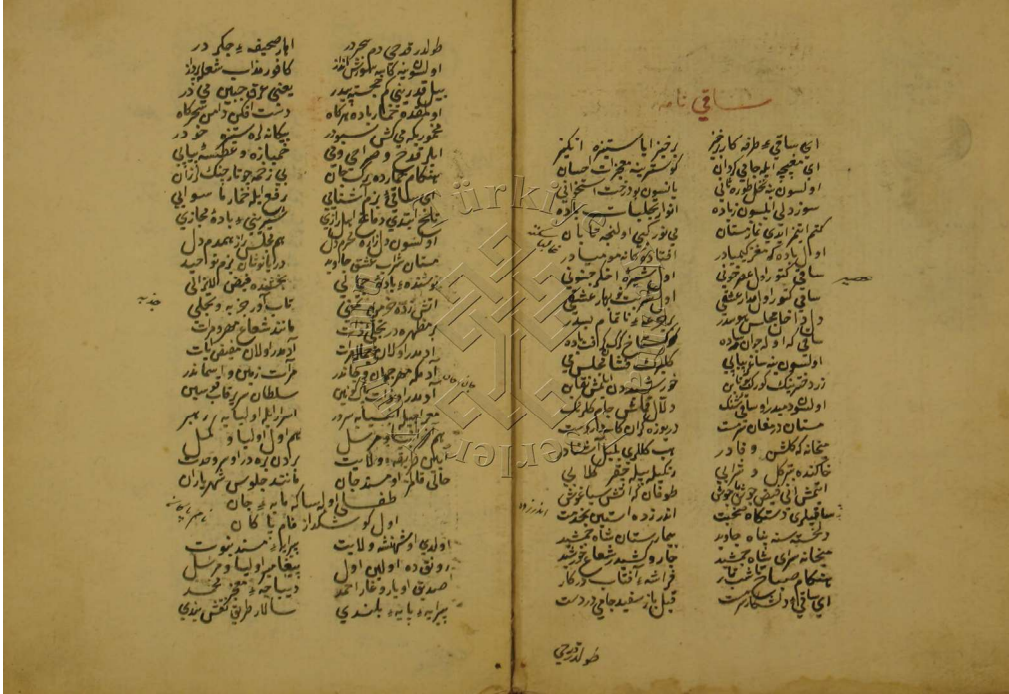
Tıffî gibi pendün turalum biz dahî ey sūfî
Tek sagâr-ı rengîn u dirahşâne tokınma⁴⁸

Karîn olmuş hilâle gûyiyâ bir necm-i garrâdur
Nigâh eyle kenâr-ı gûş-i dilberde o mengûşa⁴⁹

Çekdüm kenâr-ı sîneye mihrünle şerhalar
Metn-i kitâb-ı aşkına yazdum nice şurûh⁵⁰

Bezme geldükce ‘adû o şûh âfet karşular
Âdet-i dîrînedür nâdânı devlet karşular

Himmet-i ehl-i mahabbet öyledir ki gâh olur
Bir gedâyı pâdişâh-ı mülk u millet karşular.⁵¹

Resim 2: *Divân, Nuruosmaniye, 3942, vr. 1b-2a*

⁴⁸ Tıffî, *Divân-ı Tıffî* (Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 02654), 61a; Krş: (G162/5)Çınar, *Tıffî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, 202.

⁴⁹ Tıffî, *Divân-ı Tıffî* (Esad Efendi, 02654), 60b. Krş: (G160/3) Çınar, *Tıffî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, 201.

⁵⁰ Tıffî, *Divân-ı Tıffî* (Esad Efendi, 02654), 41a; Krş: (G9/4)Çınar, *Tıffî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, 121.

⁵¹ Tıffî, *Divân-ı Tıffî* (Esad Efendi, 02654), 47b; Krş: (G48/1,3), Çınar, *Tıffî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, 141.

Kaynakça

- Akbulut, Ömer. *Trabzon Şairleri*. Trabzon: Trabzon Matbaası, 1952.
- Akçadağ, Vijdan. *Realist İstanbul Hikâyeleri*. Edirne: Trakya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Albayrak, Hüseyin. *Trabzonlu Divân Edebiyatı Şairleri*. İstanbul: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, 2010.
- Aynî, Mehmed Ali. *Hacı Bayram Velî*. İstanbul: Evkâf-ı İslamiye Matbaası, 1343.
- Boztepe, Halil Nihat. *Nedîm Divânı Lügatçesi*. haz. Ahmet Kemal Gümüş. Ankara: Sonçağ Akademi, 2021.
- Çınar, Bekir. *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*. Elazığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2000.
- Çınar, Bekir. "Tıflî Ahmed Çelebi ve Sâkinâme'si". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 12 (2002), 111-154.
- Çınar, Bekir. "Tıflî Ahmed Çelebi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/89-90. İstanbul: TDV Yayınları, 2012. *ürk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 4/9 (2003), 115-140.
- Çınar, Bekir. "Tıflî Ahmed Çelebi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/89-90. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Çınar, Bekir. "Tıflî Ahmed Çelebi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tifli-ahmed-celebi>
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Melâmîlik ve Melâmîler*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1931.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2006.
- Hafız Mustafa. *Meşhur Tıflî Efendi ile Kanlı Bektaş'ın hikayesidir*. İstanbul, 1299/1882.
- İşli, Emin Nedret. *İstanbul'da Gömülü Şairlerin Mezar Kitabeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1991.
- Kuzubaş, Muhammet. *Sâkinâme (Nev'izâde Atayî)*. İstanbul: Etüt Yayınları, 2009.
- Mehmed Şeyhî Efendi. *Vekâyi'u'l-fuzalâ: Şeyhi'nin Şaka'ik Zeyli*. haz. Ramazan Ekinci. 4 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2018.
- Molla Câmî, Nûreddin Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed el-Câmî. *Şerh-i Beyt-i Hüsvrev-i Dihlevî*. Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, 00610-001, 1-3 yk.
- Mustafa Safâyî. *Tezkire-i Şafâyî: (Nuḥbetül-âşâr min fevâidil'eşâr) ; inceleme - metin - indeks*. haz. Pervin Çapan. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2005.
- Özdingiş, Viedan. *Tıflî Ahmed Çelebi (Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni)*. Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1991.
- Rıza Zehrimarzade Mehmet. *Tezkire-i Rızâ (inceleme-metin-dizin)*. haz. Gencay Zavotçu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020.
- Riyazi Muhammed Efendi. *Riyâzü's-Şuara*. haz. Namık Açıkgoz. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017.
- Sayers, David Selim. *Tıflî Hikâyeleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Seyrek-zâde Mehmed Âsım. *Zeyl-i Zübdetü'l-Eşâr*. haz. Ali Osman Coşkun. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019.

- Tarzî Mehmed Efendi. *Vasiyetnâme-i Tarzî*. Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan, 00058-006, 131a-134b.
- Tıflî. *Muammeyât-ı Esmâi'l-Enbiyâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, 00610-009, 56-57.
- Tıflî. *Vasiyetnâme-i Tıflî*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 03479-007, 22 b.
- Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî. *Dîvân*. Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 04959-019, 171-186.
- Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî. *Dîvân*. Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 03942.
- Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî. *Dîvân*. Atıf Efendi Kütüphanesi, Atıf Efendi, 02085.
- Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî. *Dîvân-ı Tıflî*. Millet Kütüphanesi, A.E. Manzum, AEmnz258.
- Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî. *Dîvân-ı Tıflî*. Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman, 00112.
- Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî. *Dîvân-ı Tıflî*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 02654.
- Tıflî, Ahmed b. Abdulaziz et-Trabzonî. *Vasiyetnâme-i Tıflî*. Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 04967-025, 61-66.
- Yılmaz, Kâşif. *Güftî ve Teşrifâtü 'ş-şu'arâsı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2001.
- Yüksel, Murat. *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri*. 3 Cilt. Trabzon: Yunus Dergisi Yayınları, 1993.